

Pregledni rad

UDK 316.334.2/.3(470)

DOI br.107251/SVR1306141G

COBISS.BH-ID 3690776

OPORAVAK RUSIJE I NJEN POVRATAK NA GLOBALNU SCENU

Doc. dr Dragan Golijan

Danijela Popović, dipl. politikolog

Fakultet političkih nauka NUBL

Apstrakt: Ruska Federacija ili Rusija je država na istoku Evrope i sjeveru Azije. Površinom predstavlja najveću državu na svijetu, ali po broju stanovnika je tek na osmom mjestu. Glavni grad Rusije je Moskva i nalazi se na evropskom dijelu države. S obzirom da je Rusija kao država prošla nekoliko promjena političkih sistema, nijedna reforma koja se dešavala nije bila usmjerena ka demokratizaciji društva u suštini, što je na kraju i rezultiralo potpunim krahom 1991. godine.

Komunizam, koji je trajao oko sedamdeset godina, doprio je samorazaranju nacionalne strukture, koja svakako nije bila toliko čvrsta niti politički organizovana da bi „*mogla da postavi nacionalizam kao legitimizirajući osnov novog političkog poretka, umjesto komunizma.*“¹ Poslije raspada SSSR-a 1991. godine, Rusija je polako počela da izlazi iz krize nestabilnosti i svih političkih, ekonomskih i socijalnih problema koji su je pratili. Na to je posebno uticalo imenovanje sadašnjeg ruskog predsjednika Vladimira Putina, koji se smatra efikasnijim i autoritativnijim vođom od svojih prethodnika. Njegovim dolaskom na vlast, dolazi i do nove faze razvoja u postsovjetskoj Rusiji, gdje je došlo do opsežnih reformi: društvenih, ekonomskih, političkih, a posebno reformi u oblasti spoljne politike i nacionalne bezbjednosti.

Rusija je danas jedna od zemalja, koja zajedno sa Kinom, ima snažnu ulogu u donošenju odluka u Savjetu bezbjednosti i koja je, možemo sa sigurnošću reći, zemlja koja vodi ka stvaranju multipolarnog svijeta. Međutim, treba uzeti u obzir da ta politika ne odgovara Zapadu, te u daljim dešavanjima u međunarodnim odnosima možemo očekivati sukobljavanje Istoka i Zapada, kako bi svaka strana odbranila svoje ekonomske i strateške interese. U svakom slučaju, svjedoci smo da dolazi do stvaranja novog međunarodnog poretka i rasporeda snaga u svijetu.

Ključne riječi: *Rusija, spoljna politika, novi svjetski poredak, međunarodne organizacije, Istok, Zapad, međunarodni odnosi, nacionalna bezbjednost, integracija.*

REFORME U RUSIJI POČETKOM XXI VIJEKA

Na kraju Jeljcinove vladavine, uspostavljanje novog političkog sistema nije bilo ni na početku, niti su se mogli dati određeni odgovori na mnoga društvena pitanja u Rusiji. Više od 70 godina komunizma

¹ Filimonović, Miljan, *Spoljna politika Ruske Federacije*, Beograd 2010, str. 13

doprinijelo je razaranju ruskog „nacionalnog tkiva“² koje nije sadržavalo ni pretpostavku da se na osnovu njega postavi novi politički poredak. Slabo vođstvo i sistem države doprinijeli su da dođe do stvaranja političkih kriminalizovanih centara, kako ekonomske, tako i političke moći, što je dovelo do propasti jedne države. Svemu tome govore u prilog činjenice o stepenu odliva državnog kapitala i prirodnih resursa koji su državnu ekonomiju učinili nesposobnom kao i zainteresovanost stranih investitora.

Imenovanjem Vladimira Putina na funkciju v.d. predsjednika Ruske Federacije, 1999. godine, dolazi do nove faze u razvijanju i jačanju ruske države. U tom periodu sprovedeni su najopsežniji skupovi društvenih, ekonomskih i političkih reformi, kao i reformi spoljne politike, s posebnim naglaskom na nacionalnu bezbjednost. Unutrašnje reforme države predstavljale su osnovni preduslov promjenama u spoljnoj i bezbjednosnoj politici. Ono što je podrazumijevalo unutrašnje reforme je centralizacija vlasti, kao i monopolizacija političke moći, gdje su prioritet imali sljedeći procesi:

1. razvlašćenje oligarha i smanjenje stepena korupcije;
2. suzbijanje vlasti gubernatora i reforma vertikalne vlasti;
3. pozicioniranje Putinovog bliskog okruženja kao nezavisnog centra unutar državne uprave; i
4. uspostavljanje državne kontrole u strateškim privrednim granama.

Nakon što je svojim reformama uspio da uspostavi odnos centralne vlasti sa nižim nivoima, Putin je povratio Rusiji ugled u svijetu u pogledu države kao ravnopravnog učesnika u međunarodnim odnosima i subjekta u spoljnim odnosima. Svoje prvo obraćanje nakon izbora, Putin je održao u Državnoj dumi 12. decembra 2012. godine³, poručujući tako da Rusija prihvata reforme, ali ne i haos. U cilju daljih reformi, Putin je naglasio da su za loše stanje u državi najviše odgovorni lokalni politički akteri, koji dobijaju novac iz inostranstva u službi ostvarenja spoljašnjih interesa, što takođe podrazumijeva političku modernizaciju.

Možemo reći da je postsocijalistički period za Rusiju bio prekretnica i njen korak ka mogućem oporavku zemlje. Period poslije raspada SSSR-a predstavljao je period krize, destrukcije, kriminala i korupcije, ukratko Rusija je bila zemlja koju je progutao njen neuređeni unutrašnji sistem. Međutim, od kraja 1990-ih dolazi do stabilizacije i Rusija bilježi značajne pomake na socijalnom, ekonomskom, političkom i svakom drugom polju.⁴ Srećko Đukić, u svojoj knjizi *Kraj SSSR-a i Rusija*

² Isto.

³ <http://www.balkanmagazin.net/novosti-i-politika/cid128-53636/reforme-da-ali-ne-po-cenu-razbijanja-rusije>, (09/12.2012.)

⁴ <http://ruskarec.ru/politics/2013/03/11> „ (...) od 2000. godine Rusija je počela samostalno da reguliše osnovne ekonomske procese na svojoj teritoriji.” „Indirektni pokazatelj ekonomskog rasta bio je znatno poboljšan i uvećan auto-park ruskih građana, kao i činjenica da su najrazličitiji slojevi stanovništva počeli regularno da provode odmor u inostranstvu, drže velike sume novca u ruskim bankama (...) poboljšana je i stambena situacija. Prosječan stanovnik grada je 1990. imao na raspolaganju 15,7m²

navodi da je Rusija prošla kroz svoje četiri etape, gdje između ostalog, kao treću etapu, navodi ekonomsku krizu, koja je zahvatila i Rusiju, te učinila da se uspori njen svaki napredak iz svih oblasti života. „Kraj 2008. i 2009. označavaju vrijeme novih ekonomskih, socijalnih i političkih iskušenja. To je treća etapa postsovjetskog istorijskog prostranstva.“⁵ Sljedeći period smatra se znakom pitanja, da li je Rusija izašla iz krize i koje su daljnje njene posljedice. Smatra se da je kriza koja je dovela u pitanje opstanak svijeta, naime prouzrokovana još u 60-im godinama prošlog vijeka, kada je Amerika počela da širi svoju mrežu organizacija za širenje globalnog finansijskog tržišta i projekta slobodne trgovine, kao oblika novih svjetskih vrijednosti.

Rusija se ipak okrenula sebi i svom unutrašnjem oporavku i reformama, te je veoma brzo uspjela da ponovo nastupi sa strane velike sile uz pomoć svojih saveznika, na prvom mjestu Kine. Iako se desio nagli pad cijena nafte 2008. godine, to nije dovelo do pada ruske ekonomije, kako su pojedinci (neprijatelji Rusije) predviđali. Rusija se u svom oporavku prvenstveno oslonila na svoje prirodne resurse, gas, naftu, prirodni gas i sirovine. U poređenju sa ekonomijama „razvijenih zemalja“ u Rusiji je stanovništvo sačuvalo svoju kupovnu moć, te nije propala nijedna ruska banka ili poznatije rusko preduzeće, za razliku od situacije u SAD i Evropi, u istom vremenskom periodu. Prihodi od izvoza i energenata predstavljaju osnovni finansijski stub države. Dolaskom Putina na vlast Rusija vraća svoj ugled u svijetu. Za 3.050 dana, na funkciji predsjednika države u Rusiji, Putin je uspio da bruto društveni proizvod, po procjeni MMF-a, uveća šest i po puta. Budžet je povećan 10 puta i konstantno je u suficitu.

Rusija je, iskoristivši svoj energetske potencijal, postala najveći svjetski proizvođač nafte, koja se putem naftovoda transportuje u zemlje Evrope i Jugoistočne Azije. „Obim poljoprivredne proizvodnje povećan je tri, a stambene izgradnje dva puta. Izvoz je povećan gotovo pet, a uvoz blizu šest puta. Devizne rezerve su sa oko 12,5 milijardi \$ početkom 2000. uvećane na 534,5 u martu 2008. godine.“⁶ Rusija je formirala Stabilizacioni fond u kojem se nalazi više od 162 milijarde dolara, koje se ne troše već su neka vrsta sigurnosti za budućnost.

Iako je Rusija postigla značajan napredak na pojedinim poljima, ipak je prate problemi u oblasti demografije i ekonomije. Prepolovljeno je naglo opadanje stanovništva na osnovu negativnog prirodnog priraštaja, međutim ta stopa i dalje je negativna.

stambenog prostora, a 2010. već 22.1m². Broj novih automobila domaće i strane proizvodnje 2012. je dostigao 35 miliona (od toga 16 miliona stranih), dok je 1990-ih zemlja bila preplavljena starim automobilima koji su bili za otpad. Među ostalim pokazateljima posebno treba istaći sve veći tempo potrošnje i nagli pad kratkoročnog kreditiranja, što upućuje na zaključak da su široki socijalni slojevi stanovništva stekli sopstvena sredstva zahvaljujući rastu ličnih dohodaka.” (12.03.2013.)

⁵ Đukić, Srećko, „Kraj SSSR-a i Rusija, Novo rusko okruženje“, Službeni glasnik 2011, str. 194.

⁶ Sakan, Momčilo, „Geopolitika u savremenom svijetu“, Nezavisni univerzitet Banja Luka, str. 106.

NOVI PRAVCI SPOLJNE POLITIKE RUSKE FEDERACIJE OD 2000. GODINE

Nakon što je svojim reformama uspio da uspostavi odnos centralne vlasti sa nižim nivoima, Vladimir Putin je prilikom uspostavljanja smjernica spoljne politike Ruske Federacije, morao da uzme u obzir da su pojedine zemlje koje su nekada pripadale sovjetskom bloku, danas zapravo igrači SAD-a. Iz tog razloga, Rusija je prvenstveno morala da definiše svoju nacionalnu i bezbjednosnu strategiju.

U odnosu na dosta raniji period, Rusija je sastavila precizan sistem prioriteta kada je riječ o spoljnoj politici. Njena spoljna politika se prije svega odnosi na zemlje koje su nekada pripadale socijalističkom bloku, a koje su danas članice Zajednice Nezavisnih Država (ZND). Rusija podstiče razvijanje svestranih veza na postsovjetskom prostoru kako bi na najbolji način riješila regionalne probleme.

U odnosu sa Zapadom, Rusija ima jasan cilj, a to je jačanje ekonomskog potencijala Rusije i stvaranje bezbjednosne politike prema Zapadu. Rusija se strogo protivi širenju NATO-a na zemlje koje su nekad pripadale bivšem socijalističkom bloku. Saradnja Rusije sa Zapadom prvenstveno zavisi od uvažavanja ruskih interesa od strane NATO-a, kompromisa i jednake bezbjednosti u Evropi. Širenje NATO-a i približavanje Ruskoj Federaciji predstavlja jedan od ključnih problema ruske i evroazijske bezbjednosti, istovremeno predstavlja i najznačajniji problem u odnosima Rusija – NATO. Ovakva situacija zahtijeva efikasno djelovanje Rusije u međunarodnim odnosima. Spoljna politika Rusije se dosta temelji na izvozu sirove nafte i gasa. Na taj način Rusija gradi svoju spoljnopolitičku strategiju, kako prema zemljama sa kojima je u savezu, tako i prema zemljama koje predstavljaju njenog neprijatelja.

Rusija još uvijek ne može da parira sili kao što je Zapad, iako su sve prognoze vezane za slabljenje zapadnjačke sile, oni su još uvijek vodeća sila u svijetu. Iz tog razloga Rusija svoju spoljnu politiku uspostavlja putem energetske politike prema zemljama koje su u savezu sa Zapadom, kako bi na taj način umanjile uticaj SAD-a. Treba imati na umu, da je EU najveći kupac prirodnog gasa od Rusije, čak 70%.⁷

Današnja spoljna politika Rusije takođe se odnosi na pojačavanje njene uloge na području Evrope u vidu ekonomske, energetske i kulturne politike. Rusija strateški modernizuje svoju ratnu tehnologiju koja joj služi za izvoz. Ono što svakako ne pogoduje SAD-u je zalaganje Rusije za

⁷ Rusija je najveći proizvođač (oko 600 milijardi kubnih metara gasa godišnje) i izvoznik gasa (preko 245 milijardi kubnih metara u svijetu). Ona je na prvom ili drugom mjestu po proizvodnji (oko 500 miliona tona godišnje) i izvozu nafte (230-240 miliona tona), dok po prerađivačkim kapacitetima zauzima treće mjesto u svijetu (275 miliona tona nafte godišnje), poslije SAD (870 miliona tona) i Kine (350 miliona tona) – podatci: Srećko Đukić „Kraj SSSR-a i Rusija, Novo rusko okruženje“, str. 401.

stvaranje „*novog svjetskog poretka*“⁸, što podrazumijeva više centara moći, a to je multipolarnost. Ovakav stav Rusije u svakom slučaju osporava namjeru SAD-a da naprave unipolarizaciju svijeta, te da marginalizuju pojedine svjetske međunarodne institucije, kao što je Savjet bezbjednosti, gdje bi SAD preuzele vodeću ulogu u donošenju odluka.

Posljednjih godina Rusija je ponovo pokrenula saradnju sa zemljama sa kojima je imala uspostavljene odnose još od SSSR-a (Ukrajina, Bjelorusija i druge). Na osnovu razgovora koji su vođeni o neophodnosti preorijentacije ruske diplomatije na azijski region, Rusija je i sa ostalim zemljama proširila svoju saradnju, posebno posvećujući više pažnje zemljama Azije i okruženju Persijskog zaliva.

Koncept stvaranja spoljne politike zemlje zapravo oblikuje njen nacionalni interes i prije svega njena bezbjednost. Možemo zaključiti da je koncepcija kojom je pisan dokument o prioritetima spoljne politike Ruske Federacije, zapravo proizašla iz činjenice da je današnji svijet prepun prijetnji. Fjodor Lukjanov⁹ smatra da „*današnja globalna bezbjednost u velikoj mjeri zavisi od utemeljenja pojma 'nacionalni identitet', njegove formulacije i jasnosti.*“ Takođe navodi da je u dokumentu o spoljnoj politici Rusije navedeno da je svijet mjesto međusobnog djelovanja, a preciznije i mjesto sukoba i konkurencije različitih nacionalnih identiteta. To je po njegovom mišljenju razlika između nove koncepcije ruske spoljne politike i onoga što je do sada sprovedeno.

Za razliku od SAD, čija spoljna politika je zasnovana na unilateralizmu, izolacionizmu, neutralnosti i vojnom angažovanju, ruska spoljna politika se zasniva na uspostavljanju multipolarizma, energetskog angažovanja, a neutralnost se podrazumijeva u slučajevima kada nisu ugroženi ruski interesi i dr. Rusija svoj koncept nacionalne bezbjednosti mora dobro da postavi, ako imamo u vidu da je strateški interes SAD-a da preuzme vodeću ulogu oko Persijskog zaliva i drugih strateških mjesta, kao i cilj da se neutrališe uloga Savjeta bezbjednosti kako bi kroz njega donosili odluke u svoju korist, pa čak i po sistemu prijetnje državama koje ne žele da se povinuju odlukama SAD-a.

Koncepcija ruske spoljne politike, potpisana 2008. godine od strane Dimitrija Medvedeva, predlaže stvaranje tzv. „*evroazijske ideje*“ – „*evroazijske ose*“ prema kojoj je Rusija najvažnija karika koja povezuje Evropu sa Istokom. Takođe među prioritetima spoljne politike izdvaja se bilateralna i multilateralna saradnja sa državama učesnicama ZND-a koja se temelji na ravnopravnosti, uzajamnoj koristi i međusobnim interesima.

Takođe Rusija za prioritete spoljne politike razvija strateška partnerstva i savezništva. Osim ZND-a, Rusija poklanja posebnu pažnju savezništvu sa Bjelorusijom, Evrazes, ODBK, ŠOS, region Crnog mora,

⁸ Termin „*novi svjetski poredak*“ je prvi put upotrijebio Džordž Buš na konferenciji u Persijskom zalivu 1991. godine.

⁹ <http://ruskarec.ru> ; Fjodor Lukjanov – šef Savjeta za spoljnu i odbrambenu politiku Rusije (14.03.2013.)

region Kaspijskog mora. Takođe, jedan od posljednjih i najnovijih prioriteta koji je usvojen u Konceptiji spoljne politike Rusije je svakako inicijativa koja ima za cilj stvaranje „pravog otvorenog i demokratskog sistema opšteregionalne kolektivne bezbjednosti i saradnje obezbjeđujući jedinstvo evroatlantskog regiona“, kao i uključivanje pojma „meko sile“. Pažnja koja se trenutno posvećuje „mekoj sili“ zapravo nam svjedoči da je Rusija odlučila da započne saradnju kao „vrijednosno-moralnu“ sa ciljem da je prihvate i druge zemlje kako bi se izbjegao svaki korak ka uspostavljanju „tvrde sile“ između zemalja. Takođe, treba istaći da iz koncepcije ruske spoljne politike svakako nisu izostavljeni ekonomski interesi i njihovo unapređivanje što u posljednje vrijeme je svakako aktualna oblast, jer više nego ikad dolazi do borbe za ekonomsku prevlast.

„Bliže inostranstvo“

Termin „bliže inostranstvo“ u međunarodne odnose uveo je ruski predsjednik Boris Jeljcin, koji je u stvari zamijenio termine „sfera“ i „zona“. Rusija je sama odredila svoj politički i strateški interes i na osnovu toga su proistekli njeni spoljnopolitički prioriteti.

Na početku (dvije decenije ranije), Zapadu je odgovaralo da Rusija bude u dobrim odnosima sa svojim „bližim okruženjem“, jer iako je tada važila za veliku svjetku ekonomsku i vojnu silu, nije smatrala da na svojim leđima treba da iznese pružanje pomoći jednoj ogromnoj teritoriji, a svakako da joj nije ni bilo u interesu da Rusija doživi bilo kakvu vrstu oporavka. Međutim, razvojem događaja tokom narednih dvadeset godina, Zapad mijenja svoje stavove, te počinje da se interesuje za ruske susjede – Pribaltičke zemlje (Gruziju, Ukrajinu i druge).

Stavovi Zapada prema Rusiji i njenom „bližem inostranstvu“ svakako se mijenjaju posljednjih nekoliko godina, kada Rusija znatno jača svoju ulogu u međunarodnim odnosima, gradeći veliku politiku sa interesom stvaranja multipolarnog svijeta. U tom periodu (i danas) SAD uporno žele da svoj NATO savez prošire na Istok. Pokušaj da Ukrajina i Gruzija uđu u NATO za sada je propao. Stav Rusije po pitanju širenja NATO-a najoštrije je suprotstavljen Zapadu.

Među zemlje koje spadaju u rusko „bliže inostranstvo“ ubrajaju se zemlje koje nemaju zajedničku granicu sa Rusijom. To su: Moldavija, Jermenija, Turkmenistan, Tadžikistan, Uzbekistan, Kirgistan. U „Najbliže susjede“, kao „najbliže inostranstvo“, spadaju zemlje koje imaju zajedničku granicu sa Rusijom: Bjelorusija, Ukrajina, Gruzija, Azerbejdžan i Kazahstan. U isto vrijeme, neke države koje se i graniče sa Rusijom ne pripadaju ruskom „bližem“ ili „najbližem“ inostranstvu¹⁰ kao što su Finska, Norveška, Poljska, Mongolija, Kina, DNR Koreja.

Stvaranje dobrosusjedskih odnosa zapravo ispunjava kurs spoljne politike Rusije, što se odnosi na politiku strateške integracije postso-

¹⁰ Đukić, Srećko, „Kraj SSSR-a i Rusija, Novo rusko okruženje“, Službeni glasnik 2011, str. 166.

vjetskog prostranstva pod ruskim vođstvom. Ovaj kurs zvanično je i utvrđen 1995. godine, dokumentom *Strateški kurs Rusije* sa državama učesnicama ZND. Ovim dokumentom utvrđeni su uzajamni odnosi između država potpisnica, kao i stepena otvorenosti saradnje, te u procesu integracija ustanovljeni su različite brzine i nivoi.

Dobrosusjedski odnosi Rusije sa zemljama, tj. „bližim ili daljim inostranstvom“, sa kojima je ušla u određene integracije, ne treba smatrati da su uspostavljeni na osnovu nekih ideoloških principa. Naime, ruska pozicija se zasniva na političkom ili prije svega geopolitičkom interesu.

ZND i druge integracije

Od obrazovanja Zajednice Nezavisnih Država (ZND) do danas, možemo izdvojiti nekoliko etapa kroz koje je ona prošla i nadalje prolazi. Period od 1990. do 1995. godine je vrijeme rušenja Sovjetskog Saveza, ali i političke samostalnosti i suverenosti zasnovanih na temeljima sovjetskih saveznih republika. Ove zemlje su u navedenom periodu svakako bile povezane nacionalnim privredama i zajedničkim velikim problemima koji su bili socijalne prirode, ali svakako su zavisili i od unutrašnje politike i međunarodne bezbjednosti.

Nakon raspada SSSR-a, republike su se u prvim godinama nadale da ZND može da reguliše pojedina pitanja iz određenih oblasti, međutim praksa je pokazala nepostojanost ovlašćenja i snažnih organa koji bi pristupili rješavanju problema, kao i to da ova organizacija ne predstavlja mjesto koje donosi obavezujuće odluke. Iz ovog razloga pristupilo se traženju drugih rješenja i dolazi se do stvaranja novih struktura koje su međutim utemeljene na istoj osnovi.

U periodu od 1995. do 2000. godine, dolazi do ispoljavanja uobičajenih problema Zajednice, a koji podrazumijevaju obnovu najšire integracije na postsovjetskom prostoru. S obzirom da su nove republike morale potražiti rješenja za svoje probleme, pojedine zemlje su istupile sa velikim ekonomskim inicijativama, što podrazumijeva zonu slobodne trgovine i carinske saveze. Tada dolazi do formiranja Saveza Rusije i Bjelorusije u Centralnu ekonomsku zajednicu (CAEZ) i zaključuje se Dogovor o kolektivnoj bezbjednosti. Zajednica nezavisnih država (ZND), kao najšira struktura, zadržala se u pokrivanju svih aspekata odnosa između država na postsovjetskoj teritoriji.

Period 2005-2010. smatrao se značajnim za napredak integrativnog procesa, što je uključivalo formiranje nadržavnih organa u okviru Savezne države Rusije i Bjelorusije u domenu carinske i spoljne politike Evrazesa, do čega nije došlo. Zbog toga je Rusija uspostavila novu integraciju, tzv. Carinski savez i Jedinствeno ekonomsko prostranstvo sa Kazahstanom i Bjelorusijom u cilju poboljšanja saradnje i integracije.

Treba napomenuti da je put do potpune integracije dug i složen, nekad traje i decenijama, što podrazumijeva uspostavljanje brojnih faktora kako bi integracija bila uspješna i potpuna.¹¹ Primjer integracije Evropske

¹¹ Integracija podrazumijeva: stvaranje zone slobodne trgovine, ukidanje carina, kvantitativnih i administrativnih ograničenja u međusobnoj trgovini, obrazovanje

unije smatra se jedinstvenom integracijom koja je uspjela da prevaziđe sve etape i procese integracije, iako cjelokupan taj proces integrisanja nije bio ni lak niti kratkotrajan. Smatra se da Zajednica nezavisnih država ili pak neka druga subregionalna integracija na postsovjetskom prostranstvu, teško da može preuzeti model Evropske unije, a razlog tome su različiti socijalno-ekonomski i politički uslovi.

Zemlje Centralne Azije priznaju visoki ugled Rusije i njene dugoročne interese u regionu. Rusija svakako igra posebnu ulogu u subregionalnim postsovjetskim integracijama. Dakle, po broju zemalja koje okuplja, na prostoru postsovjetskog prostranstva postoje Zajednica nezavisnih država (ZND), Savez dvojke, Savez trojke, Savez četvorke, Savez šestorke, isto tako svoje sjedište imaju i Savezna država Rusije i Bjelorusije, Evrazes, Carinski savez, Jedinstveno ekonomsko prostranstvo (JEP), Organizacija dogovora o kolektivnoj bezbjednosti (ODBK), Šangajska organizacija saradnje (ŠOS), koja uključuje Kinu. Sve ove organizacije su na neki način produžena ruka ZND organizacije.

Prva regionalna organizacija formirana je 1994. godine, kada su Kazahstan, Kirgistan i Uzbekistan potpisali Dogovor o stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostranstva, kome se kasnije pridružio i Tadžikistan: ova regionalna organizacija se 1998. godine transformisala u Centralno-azijsku ekonomsku zajednicu (CAEZ).

Integracija Rusije i Bjelorusije

Rusija i Bjelorusija svoju integraciju grade još od 1996. godine, što je dovoljan pokazatelj volje država u pravcu saradnje. Ove dvije zemlje odlikuju komplementarni geografski položaji. „*Najbrže i najisplativije kopnene maršrute iz Azije, iz Rusije, u Evropu, uključujući i gasovode i naftovode, idu preko bjeloruske, odnosno ukrajinske teritorije.*“¹² U svojoj knjizi, Srećko Đukić u prvi plan stavlja važnost strateškog i vojnog koridora između Zapada i Rusije, kao i da se preko teritorije Rusije i Bjelorusije mogu dosegnuti krajnje transportne komunikacione tačke Evrope i Japana i SAD. Đukić prikazuje važnost ove maršrute imajući u vidu da samo transevroazijski koridor preko Savezne države Bjelorusije i Rusije godišnje bi donosio prihode od preko 25 milijardi dolara.

Ujedinjenje Rusije i Bjelorusije je pod stalnim znakom pitanja, iako su ove dvije države spremne na međusobnu integraciju. Naime, suprotnosti između država na postsocijalističkom prostoru dolaze od strane SAD-a i širenja NATO-a na ruske granice. Za Rusiju je Bjelorusija važan geostrateški partner, jer ima vojnostrateški položaj na baltičko-crnomo-

carinskog saveza kada se za robu i usluge primjenjuje jedinstvena carinska tarifa, formiranje zajedničkog tržišta koje podrazumijeva slobodno kretanje robe, radne snage i kapitala, kao i formiranje ekonomskog i monetarnog saveza u cilju sprovođenja jedinstvene ekonomske, novčane i finansijske politike. I ono što se smatra posljednjom fazom je politička integracija kada se obrazuju jedinstveni politički instituti.

¹² Đukić, Srećko, „*Kraj SSSR-a i Rusija, Novo rusko okruženje*“, Službeni glasnik 2011, str. 247.

rskom potezu, što predstavlja vezu između Evrope i Rusije, te iz tog razloga predstavlja suštinsku integraciju ove dvije zemlje. Međutim, svaka vrsta zbližavanja ove dvije zemlje osuđena je od strane Zapada i drugih geopolitičkih konkurenata. Činjenica je da je Bjelorusija samostalna zemlja koja samostalno vodi svoju politiku. Državni vrh Bjelorusije smatra sebe za najodanijeg saveznika i strateškog partnera Rusije. U integraciji ove dvije zemlje, kao i u širem postsovjetskom prostranstvu, postoji strah od uspostavljanja bilo kakvog oblika nadnacionalnog organa, kao i donošenje obavezujućih odluka. Sa strane Bjelorusije postoji strah od veličine Rusije i opasnosti da se ova država utopi u Rusiju i nestane kao samostalna i nezavisna država. Ovakvim konstatacijama se služe zapadni političari, ali ih isto tako podržavaju i bjeloruski opozicionari.

Između Rusije i Bjelorusije i njihovih privreda ne postoji razvijeno integraciono tržište, što bi podrazumijevalo i zajedničke kompanije. Nema ruskih i bjeloruskih preduzeća na teritorijama drugih članica saveza i nema slobodnog protoka investicija i dr. Njihova integracija se mjeri političkim, ekonomskim i vojnim parametrima, koji su najviši i međusobno povezani više od drugih integracionih tvorevina na postsovjetskom prostoru.

Zahvaljujući ruskoj globalnoj energetskej moći i visokim cijenama, na svjetskom tržištu dešavaju se kardinalne promjene pogotovo na ekonomskom, tj. finansijskom planu. Integracije na postsovjetskom prostranstvu u neku ruku nam pokazuju koliko je zapravo integracija tih zemalja teška i složena, gdje tokom procesa dolazi do izražaja politička, ekonomska i svaka druga disproporcija.

NOVI SVJETSKI POREDAK I RUSIJA

Možemo reći da je za Rusiju bilo dobro što SAD poslije njenog raspada nisu posvećivale posebnu pažnju njenom mogućem oporavku. To je Rusiji omogućilo da ima vremena da poradi na svojim unutrašnjim reformama i stvori sistem po kojem je izašla iz krize, koja je bila uzrokovana raspadom SSSR-a, lošom politikom, korupcijom, kriminalom, što je svakako bilo podržano i od strane Zapada.

Dolaskom na vlast Vladimira Putina Rusija je ponovo okupila stručnjake koji su odredili dalji pravac kretanja i širenja ruskog uticaja, možemo reći u zadnjem trenutku, prije nego što bi se NATO proširio na Istok i tako okupirao Rusiju.

Međutim, novi svjetski poredak predviđa stvaranje multipolarnog svijeta, sa više centara moći. Prvenstveno, Rusija je shvatila svoj značaj i ulogu u položaju Evroazije i ide u smjeru stvaranja „središnje imperije“. Rusija je sa Ukrajinom, Bjelorusijom i Kazahstanom formirala *Zajednički ekonomski prostor* - zajednicu u kojoj se nalazi značajan broj ruskog stanovništva. Organizacija koja je doprinijela jačanju bloka prema SAD-u

je ŠOS organizacija¹³, koja je osnovana 2001. godine između Rusije, Kine, Kazahstana, Tadžikistana, Kirgizije i Uzbekistana. Glavni zadaci ŠOS-a su obezbjeđivanje stabilnosti i bezbjednosti na prostoru zemalja osnivača, borba protiv terorizma, separatizma, ekstremizma i trgovine narkoticima i ljudima, zatim razvoj saradnje između zemalja na polju ekonomije i energetskog partnerstva i nauke i kulture.

Jedan od faktora stvaranja „središnje imperije“ je formiranje *Evroazijske unije*, koja ima političku, ekonomsku i bezbjednosnu ulogu. Kako pojedini Zapadni političari i geopolitičari smatraju, nova Evroazijska unija (EAU) ne predstavlja povratak SSSR-a, već je riječ o „*pragmatičnom gledanju na globalne okolnosti u kojima se danas razvijaju postsovjetske zemlje, odnosno o ponovnom objedinjavanju tih zemalja (najvjerovatnije bez Gruzije i baltičkih država) u jednu ekonomski zaokruženu cjelinu.*“¹⁴ Formiranjem ovakve unije, očekuje se povratak suvereniteta i samopouzdanja, kao i jača ekonomija, te da se obezbijedi neometan protok roba, ljudi i kapitala.

Još jedna od organizacija koja je tek u početnom stadijumu razvoja je „*Organizacija BRIKS*“, koja okuplja zemlje sa trenutno najjačim ekonomijama, a to su Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južnoafrička Republika (JAR) koja se nešto kasnije priključila ovoj organizaciji. Čelnici ovih pet zemalja na posljednjem samitu, krajem marta 2012. godine, razmatrali su politička, ekonomska i socijalna pitanja koja su od zajedničkog i međunarodnog interesa za ove zemlje. Jedna od karakteristika organizacije BRIKS je što ona lobira, kako bi svoju ekonomsku snagu iskoristila za veći diplomatski uticaj, kao i obezbjeđivanje stalnih mjesta u Savjetu bezbjednosti UN za Indiju, Brazil i JAR. U slučaju da se ovaj scenario ostvari i ove zemlje dobiju svoja mjesta u vodećoj organizaciji, neupitan je dalji uticaj SAD-a na događaje u svijetu.

Smatra se da bi do 2020. godine Rusija, Indija i Kina mogle da zauzmu tri od pet prvih mjesta na listi najjačih svjetskih ekonomija, koje bi imale priliku (Rusija, Indija i Kina) da utiču na donošenje odluka na globalnom nivou.¹⁵ Sve veći privredni rast u ovim zemljama svakako će uticati na promjenu svjetskog poretka, gdje ekonomska moć ima prvenstvo nad vojnom snagom i političkim stavovima država. Prema izvještaju koji je

¹³ ŠOS organizacija je Šangajska organizacija o saradnji, koja je formirana još između SSSR-a i Kine. Međutim, raspadom SSSR-a dolazi do priključivanja novoformiranih državnih jedinica sa prostora Centralne Azije, što je za Rusiju i Kinu izgledalo kao prilika za ujedinjavanje napora da se objedini centralno-azijski prostor i onemogućiti ekspanzija drugih svjetskih centara moći u centralnu Aziju.

¹⁴ Sakan, Momčilo, „*Geopolitika u savremenom svijetu*“, Nezavisni univerzitet Banja Luka, str. 111.

¹⁵ http://ruskarec.ru/politics/2013/03/16/rusija_indija_kina_i_svetski_poredak_207_89.html „Nezavisna agencija Euromonitor International, poznata po strateškom istraživanju potrošačkih tržišta, prije izvjesnog vremena objavila je izvještaj u kome se navodi da će do 2020. godine Rusija, Indija i Kina ući u prvih pet najvećih svjetskih ekonomija (Rusija trenutno zauzima šesto mjesto na toj skali). – (12. 03. 2013.)

napravila *Nezavisna agencija „Eeuromonitor International“* do 2020. godine Rusija, Indija i Kina biće najveće zemlje u razvoju od pet svjetskih privreda (trenutno) sa učešćem od 30,4% u globalnom BDP-u po paritetu kupovne moći (PKM).

Po već pomenutom izvještaju, još u 2011. godini Indija je nadmašila Japan po PKM. Kod Indije je slučaj da privredni rast podstiču rast potrošačkog tržišta i infrastrukturna ulaganja, kao i uspon srednje klase, a kod Rusije su to njeni energetske resursi. Takođe se smatra da će Kina do 2020. biti najveća svjetska privreda sa 19% učešća u globalnom BDP-u, iako će se prema izvještaju morati suočiti sa povećanim troškovima rada, problemima zagađenja okoline, kao i ubrzanom starenjem populacije. Prema izvještaju, ruska privreda bi trebala da nadmaši njemačku 2016. godine, gdje se svakako očekuju nus-pojave sa kojima zemlja mora da se suoči.

U izvještaju je još navedeno: *„Supersile među privredama u razvoju, posebno zemlje BRIKS-a, preuzimaju pozicije razvijenih ekonomija. Ovaj proces je dodatno ubrzan globalnom ekonomskom krizom 2008-2009“, što će uticati na globalnu politiku, poslovna okruženja i protok investicija, „dok će porast značaja potrošačkih tržišta u zemljama u razvoju rasti u skladu sa širenjem srednje klase.“*¹⁶

Pretvaranje ekonomske u političku moć – BRIKS

Rusija i svjetske ekonomije teže popravljajući stanja ukupne svjetske ekonomije, te se planira da Rusija tokom zasjedanja G20 predloži mjere koje bi obuhvatale povećanje investicija i nove modele rješavanja problema prezaduženih zemalja. Da bi ove tri zemlje to uspješno realizovale, trebale bi da koordinišu svoje pozicije, kao i da razriješe nesuglasice kako bi kvalitetno preuzele rješavanje globalnih problema na sebe i zauzele značajnu ulogu u međunarodnim odnosima. Koordinacija odnosa između ovih zemalja ne podrazumijeva samo rješavanje ekonomskih pitanja, nego i političkih, kulturnih i svih drugih.

Što se tiče povećanja ekonomske saradnje, Rusija i Indija planiraju da preko političkih mehanizama udvostruče obim trgovinske razmjene na 20 milijardi dolara do 2020. godine. Trenutni razlog za povećanje koordinacije ekonomskih odnosa ove dvije zemlje je njihov karakter bilateralnih ekonomskih odnosa koji se pretežno razvija samo u vojnoj oblasti, te je izražena potreba da se ti odnosi prošire i na druge oblasti kao što su energetika, infrastruktura i roba široke potrošnje.

Današnji odnosi Rusije i Kine su čvrsti i najavljeno okretanje Rusije prema Aziji zapravo je okretanje prema Kini. Indija, Rusija i Kina svoje učešće broje u mnogobrojnim forumima, kao što su *„Troughao*

¹⁶ Isto: <http://ruskarec.ru> (16.03.2013.)

Rusija, Indija i Kina“, grupa BRIKS¹⁷, i grupa G-20. Ono što je najbitnije u svemu je da njihovi lideri dijele zajedničko mišljenje i da zajednički pristupe koordinisanju svojih poteza, što bi predstavljalo pozitivan korak u tom smjeru. Nedavni susret lidera u Moskvi dao je potvrdu zajedničkoj razmjeni mišljenja lidera, gdje su se složili da Avganistan ne bi trebao da potone u haos i da moraju zajednički da se bore protiv širenja ekstremizma.

Svakako da ove zemlje moraju da obrate pažnju na dešavanja u Avganistanu koji se nalazi u susjedstvu Pakistana, Kine i centralne Azije. Ove oblasti se nalaze u interesnoj sferi Rusije i Indije, što znatno utiče na interese ovih zemalja da se stabilnost, mir i ekonomski razvoj dodatno pojačaju. Još jedna velika uloga ovih zemalja je mogućnost da utiču na reformisanje međunarodnih institucija, kao što su Ujedinjene nacije, Međunarodni monetarni fond i dr. *Činjenica u XXI vijeku je da se zemlje danas bore za ekonomsku prevlast u svijetu kako bi putem nje uspostavile političku dominaciju.*

U cilju koordinacije i uspostavljanja sve boljih odnosa između ove grupe zemalja, održan je Peti samit BRIKS-a u martu 2013. u Durbanu, Južna Afrika, koji je prvi kao regionalna agenda sa glavnom temom: „Partnership for Integration and Industrialisation“ koja se temelji na razvoju infrastrukture, uspostavljanju Razvojne banke i Poslovnog Savjeta BRICS-a, zatim povećanje trgovine i dr. Takođe postoje trenutni planovi da se osnuje trajni sekretarijat BRIKS-a prvenstveno virtuelno - preko interneta koji bi doprinio uspostavljanju bližih konsultacija zemalja.¹⁸

Novi blok SAD-a

Imajući na umu da svakako dolazi do stvaranja jednog novog svjetskog poretka sa novim centrima moći, više je nego očigledno da pojedine zemlje koje su ekonomski i vojno jake ne žele više da trpe američku diktaturu i „demokratiju“. Kina nema više interesa da dopusti da SAD nesmetano kruže svojim ratnim brodovima u blizini kineske obale, kao niti da dopusti njihovo pozicioniranje, za koje oni (SAD) smatraju da im pripada. Glavni cilj kineskih vlasti jeste ograničavanje pristupa američkoj ratnoj mornarici mnogim oblastima u Tihom okeanu.

Ono što je zabrinjavajuće je što se ovakvi odnosi ne odražavaju samo na dvostrane američko-kineske odnose, nego što daleko više utiču na cijeli istočno-azijski region. S obzirom da Rusija već radi na razvijanju privrednog razvoja Sibira i Dalekog Istoka sa svojim regionalnim susjedima, svakako da mora razmišljati i o bezbjednosti tog regiona, što se prvenstveno odnosi na trenutno zaoštavanje odnosa između Amerike i Kine. U pogledu ovakvog stanja izražen je interes stvaranja multilateralnog

¹⁷ Ističe se kako svaka država BRIKS-a ima jake pozicije: Kina –privredu ; Brazil – potencijal prirodnih resursa i ekologije, Indija – jak demografski i naučni potencijal, te Južnoafrička Republika – geostratešku poziciju kao vrata Afrike. Najvećim prednostima Rusije smatraju se vojna i politička moć.

¹⁸ www.rusiancouncil.ru Georgy Toloraya, BRICS: an attempt on a long-term strategy; (06.03.2013.)

dijaloga u vezi geopolitičke bezbjednosti i stabilnosti Azije, te da se zajedničkim naporima dođe do sporazuma koji bi to podrazumijevali. Trenutni program obnove koji Rusija realizuje, tj. osavremenjivanje Ruske armije i mornarice, što uključuje, svakako, Tihookeansku flotu, kao sastavni dio Ruske ratne mornarice. Usavršavanje u području bezbjednosti zemlje svakako prethodi pitanje da li uopšte postoji garancija da se neće pojaviti ozbiljan sukob koji će zahtijevati zaštitu sopstvenih granica.

U XXI vijeku, kada je došlo do znatnog preokreta u međunarodnim odnosima, ukazuje nam da se na Istoku pojavljuje rusko-kineski blok koji ne želi više prisustvo SAD u Aziji, bez obzira na kinesko-američku trgovinsku, ekonomsku i finansijsku saradnju. U odnosima Ruske Federacije i Narodne Republike Kine u prvi plan se stavljaju pitanja globalne i regionalne bezbjednosti. Nuklearne probe Sjeverne Koreje ugrožavaju pozicije ovih zemalja u azijsko-pacifičkom području.

Jedno od glavnih pitanja u odnosima dvaju zemalja i dalje ostaje saradnja u oblasti trgovine, privrede i energetike. Rusija i Kina takođe vode uspješne pregovore o proizvodnji i prodaji tečnog prirodnog gasa. Objе zemlje smatraju da Kina potencijalno može doprinijeti razvoju Sibira i Dalekog istoka, međutim u zadnje vrijeme sve više se pojavljuju uvjerenja da kineski biznis ima namjeru da Rusiju pretvori u svoj rudnik sirovina.

Predsjednik Kine Si Đinping smatra da treba prvenstveno riješiti novonastalo nepovjerenje između ove dvije zemlje, što predstavlja ključno pitanje u odnosu država. On smatra, ako Rusija bude imala povjerenje u Kinu, da će biti neuporedivo veća i perspektiva za stvaranje kvalitativnog proširenja kineskog investiranja u rusku ekonomiju, uključujući i kineske investicije visoke tehnologije i energetske sektor Rusije. Ovakav stav i razmišljanje mogli bi biti ključni za ekonomski dijalog ove dvije zemlje.

ZAKLJUČAK

Brz oporavak Rusije svakako da nije bio očekivan u XXI vijeku, bar ne brzinom kojom Rusija danas napreduje na međunarodnoj sceni. Oporavak Rusije u prvi plan je smjestio njeno unutrašnje uređenje i uvođenje prava u državni aparat, zatim vraćanje „privatnog“ kapitala u okvire države i borba protiv kriminala i korupcije koje su vladale Rusijom tokom i poslije raspada SSSR-a.

Spoljnopolitički gledano, Rusija se okrenula zaštiti svog nacionalnog interesa i povećanju svoje nacionalne bezbjednosti. Spoljnu politiku je preorijentisala na uspostavljanje dobrosusjedskih odnosa i regionalne saradnje u svakom obliku, što nam potvrđuje i postojanje ZND organizacije, osnivanje kulturnih centara širom svijeta i dr. Ruska spoljna politika orijentisana je ka uspostavljanju „meke sile“ sa svim zemljama koje su spremne da sarađuju sa njom. U odnosu sa NATO Rusija ostaje pri svom stavu da ne podržava širenje NATO-a na Istok, što bi, pored nje, ugrozilo i cijeli evroazijski prostor. Takođe, njen cilj je jačanje ekonomskog potencijala i stvaranje bezbjednosne politike u tom pravcu, imajući u vidu da NATO ima za cilj da što prije dopre do Rusije. Takođe, Rusija ne podržava širenje NATO-a na zemlje koje su nekada pripadale

njenom socijalističkom bloku i saradnja Rusije sa Zapadom prvenstveno zavisi od uvažavanja ruskih interesa od strane NATO-a, kao i bezbjednosti u Evropi. Značajna karakteristika spoljne politike Ruske Federacije, koja zahtijeva određeno spoljnopolitičko djelovanje u međunarodnim odnosima, temelji se na izvozu sirove nafte i gasa. Ovo su prioriteti ruske spoljne politike na osnovu kojeg gradi spoljnopolitičku strategiju prema zemljama u savezu, kao i sa zemljama koje predstavljaju opasnost.

Rusija je vojno, politički i ekonomski najmoćnija zemlja na postsovjetskom prostoru i šire. Članica je Ujedinjenih nacija i u Savjetu bezbjednosti zauzima stalno mjesto s pravom veta, raspolaže nuklearnim potencijalom i ima najpoznatije univerzitete, te naučno-istraživačke i kulturne ustanove. Problem, kao i uvijek, dolazi od strane SAD-a koji Rusiju smatra konkurentskom i čiji je najveći strah okupljanje zemalja oko Rusije i stvaranje novog centra. Trenutni interes Zapada je odvajanje zemalja ZND od Rusije. To možemo primijetiti kroz mnogobrojne primjere uticaja američkog propagiranja „demokratskog društva“ i „humanitarne pomoći“ kroz projekte i razne nevladine organizacije, koje pomoću raznih finansijskih puteva utiču na stvaranje zavisnosti zemlje od američkog uticaja. Skoro da nema zemlje koja na bilo koji način nije vezana za evroatlantske strukture.

Reforme koje čekaju Rusiju su vezane za promjenu ekonomske strukture, kreiranjem novih sektora i razvojem vođstva u već postojećim, podržavanjem malog i srednjeg biznisa i obeshrabrivanjem ruskih kompanija da svoje poslovne operacije baziraju of-shor. Međutim, Putin je najviše pretendovao na mjesta koja se tiču kohezije ruskog društva, kao i mogućnostima koje bi doprinijele njegovoj unutrašnjoj rehabilitaciji. On smatra da ruskom društvu nedostaje duhovno i društveno vaspitanje koje bi ga držalo na okupu, te je pozvao sve prisutne da se posebna pažnja posveti tradicionalnim vrijednostima, kao jednim od ključnih elemenata povezanosti jedne nacije.

Putin smatra da je preobražaj omladine odgovor na probleme. Ono što mladim ljudima nedostaje su duhovne spojnice, saosjećajnost i solidarnost sa drugima, kao i podrška i međusobna pomoć. Kao prvi stepen reforme koja vodi u pravcu buđenja svijesti kod mladih ljudi je nalog vladi Ruske Federacije da u tom smislu spremi dodatni obrazovni program koji je zasnovan na vaspitanju koji bi pripremio podmladak za odrastanje na osnovama morala, etike i društvenih vrijednosti i tradicije.

RECOVERY OF RUSSIA AND ITS RETURN TO THE GLOBAL SCENE

Dragan Golijan, PhD

Danijela Popović B.A in International Relations and Diplomacy

Abstract: Russian Federation or Russia is a country on the East of Europe and the North Asia. It is the biggest country in the world but it is on the eight place in the world according to the population number.

The capital of Russia is Moscow and it is situated in on European part country. Since Russia as a state has gone through a few political system changes, neither of the reforms that was happening was not directed towards the democratisation

of the society what resulted in a crash in 1991. Communism which about for 70 years contributed to self-destruction of a national structure which certainly wasnt so strengthened neither politically organized „to be able set nationalism as legitimate base of a new political order, instead of communism“. After crash of SSSR 1991. Russia slowly started to go out from the crisis of instability and all political, economic and social problems, which followed. Appointment of current Russian president Vladimir Putin especially influenced. He is considered to be more efficient and leader with more authority than his predecessor. With his arrival as a head of Government comes the new phases of development in post Soviet Russia where the extended set of reforms took place: social, economics, political and especially reform in the of domain of foreign policy and national security.

Today, Russia is one of the countries which together with China has a significant role in decision making process in Security Council and for which we can surely say, is a country which leading towards creation of multipolar world. However, it is should be considered that such politics doesnt suit West and in further events in international relations we can expect conflict between East and West so every foreign countries could protect their own economic and strategic interests.

In any case, we are witnesses that the new international order and distribution of forces in the world are being made. In this paper we will represent Russia as a country which has been on the verge of disband in the 90s to this taly when a role and influence this country in the world grow.

Key words: *Russia, reforms, foreign policy, new world oredr, international organization, East, West, international relations, national security, integration.*

LITERATURA

1. Vinogradov, Mikhail (2010): „*Odnosi Rusije i Srbije na početku XXI vjeka*“, Zbornik radova, ISAC Fond, Beograd
2. Gensen, Masha (2012): „*Putin – čovjek bez lica*“, Profil Knjiga, Zagreb
3. Grupa autora (2012): „*Rusija i Balkan u savremenom svijetu*“, Zbornik radova, Udruženje srpsko-ruski most, Banja Luka
4. Đukić, Srećko (2012): „*Povratak Saveza*“, Službeni glasnik, Beograd
5. Jurado, Elena (2012): „*Russia’s role in a multi-polar world, Between change and stability*“
6. Knežević, Miloš (2009): „*Srbija i Rusija, savremene geoekonomske i geopolitičke dileme*“, Institut za političke studije, Beograd
7. Mitić, Miodrag (2001): „*Diplomatija i spoljna politika u zakonodavstvu Ruske Federacije*“, Beograd
8. Filimonović, Miljan (2010): „*Spoljna politika Ruske Federacije*“, Beograd
9. Harčenko, Aleksandar Bocan (2011): „*Savremeni svijet u promjenama*“, Predavanje - „*Rusija i Ruska spoljna politika na početku trećeg mileniuma*“, Centar za međunarodne odnose, Banja Luka
10. www.kremlin.ru „*The Constitution of Russian Federation*“
11. <http://ruskarec.ru/>
12. www.srbin.info
13. <http://russiancouncil.ru>
14. <http://www.balkanmaga>